

طراحی و ارزیابی مدل ساختاری عوامل مؤثر بر اشتباهی ریسک در بانکهای پذیرفته شده در بورس (مورد مطالعه: منابع انسانی بانک های پذیرفته شده در بورس در شهر تهران)

دکتر میلاد نیکخواه

دانشجوی دکتری، گروه حسابداری، واحد قزوین، دانشگاه آزاد اسلامی، قزوین، ایران

دکتر مهدی بشکوه^۱

گروه حسابداری، واحد قزوین، دانشگاه آزاد اسلامی، قزوین، ایران

دکتر حسین کاظمی

گروه حسابداری، واحد قزوین، دانشگاه آزاد اسلامی، قزوین، ایران

(تاریخ دریافت: ۱۱ تیر ۱۴۰۲؛ تاریخ پذیرش: ۲۰ آذر ۱۴۰۲)

تحقیق حاضر درصدد ارائه مدل ساختاری عوامل مؤثر بر اشتباهی ریسک در بانکهای پذیرفته شده در بورس (مورد مطالعه: منابع انسانی بانک های پذیرفته شده در بورس در شهر تهران) است. لذا از راهبرد پژوهش آمیخته و از نوع طرح متوالی اکتشافی (کیفی-کمی) استفاده شد. در فاز کیفی تحقیق با استفاده از پارادایم گردند تئوری [۱] و انجام مصاحبه نیمه ساخت یافته با ۱۵ نفر از خبرگان حوزه مرتبط با موضوع که از طریق روش نمونه گیری هدفمند (در گام اول) و نظری (در گام دوم) انتخاب شده بودند؛ نسبت به بر ساخت مدل پارادایمی مبادرت شد. در فاز کمی با استفاده از روش مطالعه پیمایشی، داده ها با استفاده از ابزار پرسشنامه محقق ساخته و نیز از طریق قانده برآورد حجم نمونه کوکران و نیز روش نمونه گیری طبقه ای نسبتی از روی ۳۸۴ نفر از منابع انسانی بانک های بورسی در شهر تهران گردآوری و با استفاده از نرم افزار spss26 و Smart_PLS3 مورد آزمون و تحلیل قرار گرفت. نتایج حاصل از تحلیل داده ها ضمن آنکه بیانگر آن بود که بین شاخص کل و نیز عناصر ششگانه مدل ساختاری عوامل مؤثر بر اشتباهی ریسک در بانک های پذیرفته شده در بورس در میان منابع انسانی بانکهای پذیرفته شده در شهر تهران بر حسب وضع موجود و وضع مطلوب تفاوت معناداری را در سطح خطای ۰,۰۱ نشان داده است ($P < 0/01$) بیانگر آن بود که مدل تجربی ساختاری (مسیر) و اندازه گیری انعکاسی عوامل مؤثر بر اشتباهی ریسک در بانک های پذیرفته شده در بورس از برازش و همانندی برخوردار می باشد.

واژه های کلیدی: ریسک، اشتباهی ریسک، بانک های بورسی، مدل ساختاری، پارادایم گردند تئوری.

¹ beshkoo@gmail.com

مقدمه

اشتهای ریسک، مقدار ریسکی است که سازمانی به دنبال کسب ارزش، مایل به پذیرفتن آن است و در سطح هیات‌مدیره تعیین می‌شود. اشتباهی ریسک، به عنوان ابزار مهمی برای بهبود شناخت هیات‌مدیره از ریسک‌هایی که شرکت به صورت کلی می‌پذیرد، در تسهیل تدوین طرح استراتژیک سازمان بسیار بااهمیت است بکارگیری اسناد اشتباهی ریسک، موثرترین روش در ترویج رویکرد ریسک محور عملیات شرکت است [۱۰].

بررسی‌ها نشان می‌دهد که به هر اندازه، مدیریت در بسط و بکارگیری اسناد اشتباهی ریسک در حوزه‌های مختلف شرکت توانا تر باشد، فعالیت‌های بیشتری تحت پوشش فرایند مدیریت ریسک قرار گرفته و فرایندها و بخش‌های بیشتری از شرکت در پیشگیری و مقابله با ریسک‌ها درگیر می‌شوند [۸]. در شرکت‌هایی که مدیریت نسبت به طراحی و استفاده از فرایندها و اسناد اشتباهی ریسک در فعالیت‌های مختلف از توانایی لازم برخوردار است، میزان قابل توجهی از ریسک شرکت کاهش یافته است. شرکت‌ها استراتژی‌های خود را مبتنی بر ریسک‌ها و فرصت‌های محیط کسب‌وکار تدوین نموده و به صورت دوره‌ای استراتژی‌ها را متناسب با تغییرات محیط، به گونه‌ای مورد بازنگری قرار می‌دهند که بتوانند ریسک‌ها را تا حد امکان کاهش داده و از فرصت‌ها برای خلق ارزش در شرکت، استفاده نمایند [۲۰]. برای دستیابی به این مهم، مدیریت بایستی از توانایی بکارگیری چارچوب‌های مناسب، به منظور بهینه‌سازی استراتژی‌ها و عملکرد شرکت برخوردار باشد. در این راستا، شرکت‌هایی که مدیران آنها از توانایی استقرار چارچوب مدیریت ریسک یکپارچه و یا بخش‌های با اهمیت و کلیدی آن مانند اسناد اشتباهی ریسک^۱ برخوردار هستند، در دستیابی به اهداف شرکت موفقیت بالاتری را بدست خواهند آورد. اشتباهی ریسک در سطح هیات‌مدیره، مقدار ریسکی است که سازمان با هدف خلق ارزش، مایل به پذیرش آن است [۱۲].

از سوی دیگر یکی از مشکلات اساسی بانک‌های پذیرفته شده در بورس ناهمخوانی بین ریسک‌هایی که بانک‌ها با آن مواجه می‌شوند و ریسک‌هایی که هیئت‌مدیره نسبت به آنها آگاهی دارد، می‌باشد. این موضوع بسیار حیاتی است که هیئت‌مدیره و مدیرعامل، فهم دقیقی از اشتباهی ریسک داشته باشند و ریسک‌هایی را که در جهت کسب بازدهی تحمل می‌کنند. این موضوع در واقع چیزی است که چارچوب اشتباهی ریسک برای بانک‌ها انجام می‌دهد و اطلاعات به شکلی در اختیار هیئت‌مدیره قرار می‌گیرد تا بصورت اثربخش و کارا تصمیمات مقتضی را انجام دهند. ایجاد اشتباهی ریسک کمک شایانی به استمرار مدیریت فعالیت‌های بانک‌های پذیرفته شده در بورس در سطح از پیش تعیین شده فعالیت‌ها می‌نماید آنچه مهم است، این است که تشخیص دهیم، انتخاب استراتژی‌ها و اهداف در بانک‌های پذیرفته شده در بورس مستلزم درک اشتباهی ریسک است. در حالیکه در اغلب اوقات بانک‌های پذیرفته شده می‌توانند ریسک بیشتری را تحمل کنند، اما با تدوین اشتباهی ریسک به مدیریت ریسک‌ها در سطح از پیش تعیین شده‌ای از ریسک‌ها پایبند می‌مانند. بنابراین هدف اصلی مقاله آمیخته تحقیقی حاضر واکاوی، طراحی و

^۱ Risk Appetite

ارزیابی مدل ساختاری عوامل مؤثر بر اشتباهی ریسک در بانکهای پذیرفته شده در بورس (مورد مطالعه): منابع انسانی بانک های پذیرفته شده در بورس در شهر تهران) است.

مروری بر پیشینه تحقیق

مرور و واکاوی تحقیقات گذشته مرتبط با موضوع تحقیق به شرح ذیل بوده است: نتایج تحقیق یاری و همکاران [۸] نشان داد به هر اندازه، مدیریت در بسط و بکارگیری اسناد اشتباهی ریسک در حوزه های مختلف شرکت توانا تر باشد، فعالیت های بیشتری تحت پوشش فرایند مدیریت ریسک قرار گرفته و فرایندها و بخش های بیشتری از شرکت در پیشگیری و مقابله با ریسک های تداوم فعالیت درگیر می شوند.

نتایج تحقیق سلیمانی [۴] نشان داد اشتباهی ریسک هسته ی اصلی راهکار جامع مدیریت ریسک را تشکیل داده و به عنوان یک معیار برای مقایسه وضعیت ریسک کلی در سازمان به کار می رود. نتایج تحقیق خسرویانی و حیدرپور [۳] نشان داد با استفاده از اطلاعات حسابداری و با به کارگیری شبکه عصبی طراحی شده می توان ریسک نقدینگی بانکهای دولتی را پیش بینی کرد. نتایج تحقیق رحمان، نیلسن، خان و انکاما [۱۸] نشان داد که هوش و پیشینه آموزشی، شاخصه های اصلی در تعیین سطح توانایی مدیران هستند. در واقع، مدیران توانا در طراحی سطوح بالاتری از اشتباهی ریسک و مدیریت ریسک های بالاتر نسبت به سایر مدیران، عملکرد مناسب تری از خود نشان دادند [۸ و ۱۹].

نتایج تحقیق میو و همکاران^۱ [۱۶] نشان داد که بانک هایی که ریسک پذیری بالاتری را نشان می دهند، افشای بیشتری را ارائه می دهند. علاوه بر این، نتایج نشان می دهد که ریسک پذیری در بانک هایی که گزارش یکپارچه را اتخاذ می کنند کمتر از بانک های همسان است.

نتایج تحقیق ماره^۲ [۱۵] نشان داد که اکثر اصول شناسایی شده برای یک چارچوب اشتباهی ریسک پذیری عملیاتی برای یک بانک آفریقای جنوبی مهم و حیاتی تلقی می شوند، اگرچه برخی هنوز به طور کامل اجرا نشده اند.

نتایج تحقیق برینک و همکاران^۳ [۱۱] نشان داد فشار یک مافوق ممکن است اثربخشی ریسک پذیری محافظه کارانه را کاهش دهد.

جمع بندی، ارزیابی و بیان نوآوری تحقیق حاضر

در یک جمع بندی کلی می توان چنین گفت که پیشینه های تحقیق در حوزه اشتباهی ریسک در بانکها تحقیقات انگشت شماری را از یک طرف نشان می دهند. از سوی دیگر، مطالعه پژوهش ها در این حوزه نشان داد که در زمینه اشتباهی ریسک مطالعات زیادی در سازمان های دیگر انجام شده است، اما پژوهشی

¹ Mio et al

² Mare

³ Brink et al

مبنی بر تدوین مدل ساختاری عوامل مؤثر بر اشتباهات ریسک در بانکهای پذیرفته شده در بورس را بسنجد، صورت نگرفته است. مطالعه و بررسی سابقه تحقیقات این حوزه، نشان دهنده جدید بودن و وجود شکاف تحقیقاتی در این حوزه می‌باشد.

مروری بر سوابق نظری

بسط فضای مفهومی اشتباهات ریسک

گالیتز (۱۹۹۶) ریسک را هرگونه نوسانات منفی در هرگونه عایدی میدانند. تعریف مذکور این مطلب را روشن می‌کند که تغییرات احتمالی آینده برای شاخص چه مثبت و چه منفی ما را با ریسک مواجه می‌سازد در نتیجه امکان دارد تغییرات ما را منتفع یا متضرر سازد [۶].

علاوه بر آن، مدیریت ریسک فرآیند سنجش یا ارزیابی ریسک و سپس طرح استراتژی‌های برای اداره ریسک است [۵]. به طور کلی اصطلاحاتی چون اشتباهات ریسک، نوسان ریسک^۱، فلسفه مدیریت ریسک و فرهنگ ریسک، موضوعات نوین و بااهمیتی هستند که در مدل مدیریت ریسک یکپارچه^۲ (ERM) کوزو مورد بررسی قرار گرفته‌اند [۱۷]. در مقایسه با مدیریت ریسک سنتی که تلاش می‌نماید هر یک از ریسک‌ها را در مسیر خاص خود و جدا از فرآیند مدیریت سایر ریسک‌ها، مدیریت نماید و به اصلاح مدیریت ریسک‌ها را سیلویی در نظر می‌گیرد، مدیریت ریسک یکپارچه^۳ (ERM)، مجموعه ریسک‌های یک شرکت را در کنار هم و به روشی جامع و یکپارچه، مورد بررسی قرار می‌دهد [۱۴]. این روش مدیریت ریسک، به منزله بخشی از استراتژی کلی کسب و کار در نظر گرفته شده است و یکی از اهداف اصلی آن، افزایش ارزش سهامداران است [۱۷]. نقش ریسک و تمهیدات لازم در زمینه کنترل و کاهش آن به قدری اهمیت یافته که مدیریت ریسک از یک امر اختیاری، به امری الزامی و حیاتی مبدل شده است [۲]. شرکت‌ها استراتژی‌های خود را مبتنی بر ریسک‌ها و فرصت‌های محیط کسب و کار تدوین نموده و به صورت دوره‌ای استراتژی‌ها را متناسب با تغییرات محیط، به گونه‌ای مورد بازنگری قرار می‌دهند که بتوانند ریسک‌ها را تا حد امکان کاهش داده و از فرصت‌ها برای خلق ارزش در شرکت، استفاده نمایند. برای دستیابی به این مهم، مدیریت بایستی از توانایی بکارگیری چارچوب‌های مناسب، به منظور بهینه‌سازی استراتژی‌ها و عملکرد شرکت برخوردار باشد. در این راستا، شرکت‌هایی که مدیران آنها از توانایی استقرار چارچوب مدیریت ریسک یکپارچه و یا بخش‌های با اهمیت و کلیدی آن مانند اسناد اشتباهات ریسک^۴ برخوردار هستند، در دستیابی به اهداف شرکت موفقیت بالاتری را بدست خواهند آورد. اشتباهات ریسک در سطح هیات‌مدیره، مقدار ریسکی است که سازمان با هدف خلق ارزش، مایل به پذیرش آن است [۱۴]. فلسفه اصلی کوزو، در تدوین مجموعه مدیریت ریسک یکپارچه، بر این مطلب استوار است که ارزش ناشی از فعالیت‌های شرکت زمانی حداکثر می‌شود، که مدیریت مجموعه‌ای از استراتژی‌ها را برای ایجاد توازن

^۱ Risk Teloranc

^۲ Enterprise Risk Management

^۳ Enterprise Risk Management

^۴ Risk Appetite

مطلوب بین بازده و ریسک‌های مرتبط بکار برده و به منظور دستیابی به اهداف، منابع سازمان را به طور موثر و کارآمد بکار گیرد [۱۷]. اشتباهی ریسک و سطوح تحمل ریسک مولفه‌های حیاتی برای برنامه موثر مدیریت ریسک سازمان هستند [۱۷]. کوزو، اخیراً رهنمود جدیدی در مورد چگونگی اینکه شرکت‌ها می‌توانند با تعیین و تدوین اشتباهی ریسک، تصمیم‌گیری‌های خود در انجام فعالیت‌های سازمان را بهبود دهند ارائه کرده است [۹]. این موضوع، به ویژه در بازارهای مبهم و پیچیده‌ی امروز، بسیار حائز اهمیت شده است.

چارچوب اشتباهی ریسک

چارچوب اشتباهی ریسک، رویکردی شامل خط مشیها، فرآیندها، کنترلها، سیستمها و رویه‌ها، بیانیه، اشتباهی ریسک، حدود ریسک، و بیان نقشها و مسئولیتهای افرادی است که پیاده سازی و نظارت بر چارچوب اشتباهی ریسک را سرپرستی می‌کنند [۷]. سه عنصر کلیدی در یک چارچوب برای تنظیم گزاره‌های اشتباهی ریسک وجود دارند: ریسک‌هایی را بیان می‌کند که قابل قبول یا بر اساس استراتژی هستند و سازمان قصد پذیرش آنها را دارد، زیرا ریسک پذیرفته شده به طور مناسب جبران می‌شود. سطوح تحمل ریسک و ساختارهای حدود یعنی حدود مصرف و حدود ارزش در معرض خطر و حدود تمرکز برای این ریسک‌ها تعیین می‌شود. بیان ریسک‌هایی که نامطلوب یا خارج از استراتژی هستند و باید از آنها اجتناب شود و برای آنها سطح تحمل صفر/ حداقلی باید تعیین گردد. اینها ریسک‌هایی هستند که هیئت مدیره و مدیریت ارشد هیچ اشتباهی برای پذیرش آنها ندارد. تعریف پارامترهای استراتژیک، مالی و عملیاتی برای فراهم نمودن چارچوبی که درون آن مدل کسب و کار شرکت اجرا شود. پارامترها ممکن است به صورت اهداف، محدوده‌ها، حداقلها و سقفها بیان شوند و زمینه‌ای برای تدوین سطوح تحمل ریسک و ساختار حدود فراهم نمایند. این پارامترها شامل پارامترهای ریسک استراتژیک (به عنوان مثال، پیگیری محصولات جدید، برنامه‌های اجاره کردن و فعالیتهای ادغام و تملک، پارامترهای ریسک مالی) به عنوان مثال، حداکثر سطح قابل قبول زیان یا تغییر عملکرد شامل تغییرپذیری سود هر سهم، بازده دارایی‌ها یا بازده دارایی سرمایه گذاری شده، نسبت بدهی به حقوق صاحبان سهام هدف و پارامترهای ریسک عملیاتی هستند. علاوه بر این، راهنمای ISO۳۱۳۰۰۹، سال ۲۰۰۹ اشاره می‌کند که ذینفعان نیز هر کدام دارای «تمایل برای تحمل ریسک» هستند [۱۳]. علاوه بر استراتژیها و اهداف استخراج شده توسط نگرش ریسک مدیریت و هیئت مدیره سازمان، سایر ذینفعان داخلی و خارجی آن نیز در مورد سطح یا مقدار ریسکی که سازمان باید بپذیرد نگرشهای مختلفی دارند. شناخت نگرشهای ریسک مختلف ذینفعان داخلی و خارجی سازمان می‌تواند بر اینکه سازمان چگونه بیانیه‌های اشتباهی ریسک خود را با انتظارات این ذینفعان متعادل می‌کند، تأثیر بگذارد. همچنین هنگام تعیین اشتباهی ریسک، منافع سایر طرفین مربوطه در دستیابی به اهداف شرکت نیز باید مدنظر قرار بگیرد، زیرا اهداف یک شرکت مستقیماً به برآورده شدن نیازها و انتظارات ذینفعان مختلف (نظیر، سهامداران، بیمه گذاران) مربوط است [۷].

فرآیند اشتباهی ریسک

یکی از مراحل اصلی فرایند پیاده‌سازی مدیریت ریسک سازمانی، تعیین اشتباهی ریسک است. شرکت باید موضع خود در قبال ریسک را در بیانیه اشتباهی ریسک مشخص کند. سازمانی با اشتباهی ریسک تهاجمی می‌تواند اهداف تهاجمی تعیین کند، درحالی‌که سازمانی که ریسک‌گریز است با اشتباهی کمی که برای ریسک دارد، ممکن است اهداف محافظه‌کارانه‌ای را تعیین کند. همچنین باید اشتباهی مختلفی برای هر یک از حوزه‌های مختلف کسب و کار وجود داشته باشد [۱۰]. منابعی که در تعیین اشتباهی ریسک مورد استفاده قرار می‌گیرند شامل معیارهای توانگری مالی، طرح استراتژیک کسب و کار، سود آوری، سناریوهای تنش، گزارش پیش ریسک، پروفایل نقدینگی، بودجه چندین ساله، حوادث، استراتژی اشتباهی ریسک برای سایر شرکتها، خسارت، ارزیابی رتبه بندی اعتباری، انواع مشتریان، رشد و روند هدف در بازار، اهداف سهم بازار و چشم اندازهای رقابتی هستند. مراحل تعیین چارچوب اشتباهی ریسک به قرار زیر است [۷]:

مرحله ۱: تعیین زمین اشتباهی ریسک؛ مرحله ۲: تعیین اهداف استراتژیک سازمانی؛ مرحله ۳: یکپارچه کردن اشتباهی ریسک با استراتژی‌های کسب و کار و مدیریت سرمایه؛ مرحله ۴: بیان اشتباهی ریسک در حدود عملیاتی؛ مرحله ۵: تعیین آستان‌های ریسک؛ مرحله ۶: تصویب و اطلاع رسانی بیانیه اشتباهی ریسک در داخل و خارج سازمان؛ مرحله ۷: نظارت و بهبود اشتباهی ریسک؛ مرحله ۸: پیش و گزارش دهی حدود ریسک و سطح تحمل ریسک.

روش تحقیق

پژوهش حاضر به لحاظ ماهیت پژوهش در زمره تحقیقات اکتشافی؛ به لحاظ نوع پژوهش کاربردی و به لحاظ راهبرد تحقیق آمیخته و از نوع طرح متوالی اکتشافی (کیفی - کمی) است. بدین ترتیب: الف- در فاز کیفی تحقیق از راهبرد پژوهش کیفی و از نوع مدل پارادایمی استراوس و کوربین [۱] که یک رهیافت نظام‌مند است، استفاده شده است. لذا داده‌های این بخش با استفاده مصاحبه نیمه ساخت یافته و نیز روش نمونه‌گیری هدفمند (در گام اول) و نظری (در گام دوم) از روی ۱۵ نفر از خبرگان و صاحب نظران حوزه مرتبط با موضوع تحقیق (حسابداری) گردآوری شده است. پس از آن داده‌ها با استفاده از فرایند کدگذاری نظری شامل کدگذاری باز، محوری و گزینشی، کدها و مفاهیم و نیز مقولات فرعی و اصلی مورد واکاوی، شناسایی و احصاء و در نهایت در ذیل مدل شش عنصری مدل پارادایمی استراس و کوربین [۱] شامل: شرایط علی، زمینه‌ای (خاص)، مداخله‌ای (عام)، راهبردهای عمل و تعامل، پیامد و پدیده محوری قرار گرفته‌اند. علاوه بر آن، نتایج کیفی و نیز مدل برساخته شده گردند تئوری براساس ارزیابی اعتبار به شیوه ارتباطی و نیز روش ممیزی یا تشخیصی مورد اعتبار سنجی قرار گرفته است. همچنین، به منظور برآورد پایایی سنجی نتایج کیفی و نیز مدل برساخته شده از دو روش قابلیت تکرار پذیری بواسطه استفاده از ضریب پایایی با مقدار بالای ۰٫۸ و نیز قابلیت انتقال و یا تعمیم پذیری بواسطه اتخاذ شیوه نمونه‌گیری هدفمند (در گام اول) و نظری (در گام دوم) به صورت منظم و جامع و اخذ نمونه‌های تحقیق از خبرگان اجرایی و دانشگاهی استفاده شده است. جدول ۱؛ لیست مصاحبه‌شوندگان را در این تحقیق کیفی گردند تئوری نشان می‌دهد:

جدول ۱. لیست مصاحبه شوندگان تحقیق کیفی گردند تئوری

رشته تحصیلی	شغل	سابقه	تحصیلات	جنس	ردیف
حسابداری	استاد دانشگاه و عضو هیئت علمی - حسابدار رسمی - عضو کمیته فنی و قوانین موسسه حسابرسی مفید راهبر	بالای ۳۰ سال	دکتری	مرد	۱ .۱
حسابداری	استاد دانشگاه و مدیر و شریک موسسه حسابرسی و حسابدار رسمی	بالای ۲۰ سال	دکتری	مرد	۲ .۲
حسابداری	مدیر حوزه ریسک بانک ملت	بالای ۲۰ سال	دکتری	مرد	۳ .۳
حسابداری	مدیر و شریک موسسه حسابرسی و عضو کارگروه بیمه و بانک	بالای ۲۰ سال	دکتری	مرد	۴ .۴
حسابداری	استاد دانشگاه و عضو هیئت علمی	بالای ۱۰ سال	دکتری	مرد	۵ .۵
حسابداری	مدیر و شریک موسسه حسابرسی و عضو کارگروه بیمه و بانک	بالای ۴۰ سال	دکتری	مرد	۶ .۶
حسابداری	استاد دانشگاه و عضو هیئت علمی - حسابدار رسمی -	بالای ۳۰ سال	دکتری	مرد	۷ .۷
حسابداری	مدیر حوزه ریسک بانک تجارت	بالای ۲۰ سال	دکتری	مرد	۸ .۸

حسابداری	استاد دانشگاه و عضو هیئت علمی - حسابدار رسمی	بالای ۳۰ سال	دکتری	مرد	۹ .۹
حسابداری	مدیر و شریک موسسه حسابرسی و حسابدار رسمی	بالای ۲۰ سال	دکتری	مرد	۱۰ .۱۰
حسابداری	عضو هیئت علمی، حسابدار رسمی مالیاتی، کارشناس رسمی قوه قضایه	بالای ۱۵ سال	دکتری	مرد	۱۱ .۱۱
حسابداری	مدیر حوزه ریسک بانک ملی	بالای ۲۰ سال	دکتری	مرد	۱۲ .۱۲
حسابداری	مدیر و شریک موسسه حسابرسی و عضو کارگروه بیمه و بانک	بالای ۲۰ سال	دکتری	مرد	۱۳ .۱۳
حسابداری	استاد دانشگاه و عضو هیئت علمی	بالای ۱۰ سال	دکتری	زن	۱۴ .۱۴
حسابداری	مدیر و شریک موسسه حسابرسی و حسابدار رسمی	بالای ۱۵ سال	دکتری	مرد	۱۵ .۱۵

ب- در فاز کمی پژوهش با استفاده از مطالعه پیمایشی، داده های تحقیق با استفاده از ابزار پرسشنامه محقق ساخته (ماخوذ از مفاهیم مدل پارادایمی فاز کیفی) و نیز با استفاده از قانده برآورد حجم نمونه کوکران و نیز روش نمونه گیری طبقه ای نسبتی از روی ۳۸۴ نفر از منابع انسانی بانک های پذیرفته شده در بورس در شهر تهران گردآوری و با استفاده از نرم افزار spss26 و Smart_PLS₃ مورد آزمون، تحلیل و توصیف قرار گرفته است. به منظور اعتبار و پایایی سنجی در فاز کمی پژوهش به ترتیب از اعتبار محتوایی صوری کیفی (از طریق رجوع به خبرگان و صاحب نظران حوزه مالی و حسابداری) و نیز ضریب آلفای کرونباخ مبادرت شده است. لذا مقدار آلفای کرونباخ برای شاخص کل بالای ۰,۷ برآورد شده است.

یافته های تحقیق

یافته های فاز کیفی پژوهش

به طور کلی برای دستیابی به مدل نظریه داده بنیاد ساختاری عوامل مؤثر بر اشتباهات ریسک در بانکهای پذیرفته شده در بورس با استعانت از کدگذاری نظری و سه مرحله کدگذاری باز؛ محوری و گزینشی در راستای واکاوی؛ شناسایی؛ احصاء و برساخت مدل پارادایمی به شرح ذیل استفاده شده است. بدین ترتیب: مرحله اول: کدگذاری باز: در مرحله کدگذاری باز ابتدا مصاحبه های انجام شده با خبرگان در قالب گفتارهای خبری تنظیم شده اند و آنگاه مفاهیم و یا کدهای اولیه (براساس کدهای جنینی) در نظر گرفته شدند. لذا تعداد کدها در این مرحله بسیار زیاد بود. اما رفته رفته به مرحله اشباع نظری رسیدند. در این قسمت از پژوهش حاضر، مفهومیهای مشابه شناسایی شد و زیر عنوان خرده مقوله‌ها و مقوله‌های ویژه ای طبقه بندی شدند. توضیح اینکه، مقوله باید از دیگر مفهومیها انتزاعی تر باشد. نام خرده مقوله در نظر گرفته شده در این پژوهش نیز انتزاعی تر از مفهومیهایی است که مجموعه هر خرده مقوله را تشکیل می‌دهند. این روند برای خرده مقوله‌ها رعایت شده است. به طوری که عامل‌های معرفی شده تحت عنوان خرده مقوله، انتزاعی‌ترین نام‌های مفهومی هستند که با برقراری پیوند میان آنها الگوی پژوهش ترسیم می‌شود. داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها به دقت مورد مطالعه، بررسی و تحلیل قرار گرفت. به داده‌هایی که مشابه یکدیگر بوده اند مفاهیمی متناسب اختصاص داده شده است و بدین ترتیب تمامی مقوله‌ها و مفهومیها استخراج و شناسایی شده که در مجموع ۱۳ مقوله و ۱۰۰ مفهومی شناسایی شده‌اند که در جدول ۲ قابل مشاهده می‌باشد:

جدول ۲. مفاهیم و مقوله‌های مستخرج از کدگذاری داده‌ها

مفهوم	مقوله	ردیف
نسبت کفایت سرمایه، شاخص NPL، شاخص LCR، نسبت ۱۰۰ تسهیلات گیرنده بزرگ بانک به کل تسهیلات، نسبت ۱۰۰ سپرده‌گذار بزرگ بانک به کل سپرده‌ها، نسبت تسهیلات ۲۰ ذینفع واحد به کل تسهیلات، فرهنگ سازمانی، نهادهای نظارتی، رقبا، میزان نرخ سود و شیوه جذب مشتری و بازاریابی	بلوغ سازمانی	۱
فرایندهای انجام کار، میزان تعهد و پذیرش در هر سازمان در خصوص اشتباهات ریسک، دسترسی به پرتفوی مناسب منابع مالی، تنوع مشتریان، دسترسی‌ها و امکانات، ظرفیت ریسک بانک‌ها، عوامل خارج از بانک‌ها، وضعیت نقدینگی و فاکتورهای اقتصادی	عوامل سازمانی	۲
رویکرد ریسک پذیر بودن هیئت مدیره، رویکرد ریسک گریز بودن هیئت مدیره، برنامه‌های خود بانک‌ها، قوانین و مقررات بانک مرکزی در خصوص ریسک‌ها و ریسک عدم وصول مطالبات	رویکردهای مناسب ریسک	۳
شیوه مدیریتی در بانک‌ها، ساختار تصمیم‌گیری در بانک‌ها، استقلال بانک‌ها در تصمیم‌گیری‌ها مستقل تر از عوامل خارجی، استقلال بانک‌ها	شیوه‌های مدیریتی	۴

ردیف	مقوله	مفهوم
		در برنامه‌ریزی‌ها، مستقل‌تر از عوامل خارجی، تعیین اشتباهی ریسک و تعیین ریسک‌پذیری در شاخص‌های اصلی ریسک بانک
۵	وضعیت ریسک	وضعیت ریسک موجود، وضعیت ریسک قابل قبول، اهمیت برای سرمایه، مدیریت سازمان توسط مدیریت ارشد و هزینه‌های ناشی از ریسک
۶	بسط و گسترش ارتباطات	سامانه اعتبارسنجی داخلی، سامانه ذینفع واحد و اشخاص مرتبط، سامانه وثایق و تضمینات، سامانه مدیریت دارایی‌ها و بدهی‌ها (منابع و مصارف)، وضعیت فعلی، قوانین و مقررات، ساختار سازمانی، ساختار کنترل داخلی، کمیته‌های تصمیم‌گیری و اهداف و استراتژی‌های بانک
۷	بهبود چارچوب اشتباهی ریسک	فرهنگ حاکمیت شرکتی، وجود بسترهای اطلاعاتی، رشد منابع، داشتن برنامه استراتژیک، مشخص کردن اهداف اصلی و فرعی سازمان، مشخص کردن ریسک اهداف اصلی و فرعی سازمان و شناخت روش‌های محاسبه ریسک
۸	انتظارات نظارتی	تعامل با سامانه چک و تعهدات بانک مرکزی به منظور اخذ سوابق چک برگشتی و تسهیلات و تعهدات مشتریان، درک ظرفیت ریسک سازمان قبل از شکل دادن استراتژی و تنظیم اشتباهی ریسک، مطابقت بانک با قوانین و مقررات، سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های قوی در راستای پشتیبانی از کسب و کار بانک، وجود چارچوب اشتباهی ریسک موثر، تعامل قوی و فعال توسط هیئت مدیره و مدیریت ارشد و روابط داخلی قوی در شرکت
۹	نظارت و بازخورد استراتژی ریسک	مسئولیت‌پذیری بالای مدیریت ارشد در مورد اشتباهی ریسک، خودارزایی ریسک و کنترل، نظارت بر ریسک بانک در چارچوب اشتباهی ریسک، وجود نهادهای نظارتی، وجود بیانیه‌های کیفی و معیارهای درست ریسک و تقویت زیرساخت فناوری اطلاعات و داده
۱۰	ریسک‌های مرتبط در بانک	ریسک‌ها مربوط به محیط اقتصادی، ریسک‌ها مربوط به محیط اجتماعی، ریسک‌ها مربوط به محیط سیاسی، تحریم‌ها، رکود اقتصادی و تعیین دستوری نرخ بهره
۱۱	قوانین و مقررات	تعیین دستوری سود بانکی، نوسانات نرخ ارز، میزان رونق اقتصادی، تولید ناخالص ملی، تغییر پی در پی قوانین و مقررات، همراهی کارکنان و عدم شناخت مدیران از ریسک‌ها

مفهوم	مقوله	ردیف
بهبود فرایند مدیریت ریسک در بانک‌ها، برنامه‌ریزی‌های اشتباهی تک تک ریسک‌ها، تعیین بازارها، نیاز به ارتباط میان واحدها، درهم تنیدگی واحدهای مختلف بانک، تهیه خط‌مشی‌های جامع و مدیریت ریسک به صورت یکپارچه	تداوم فعالیت	۱۲
فاکتورهای محیطی، پایداری درآمدها، پایداری سود، ثبات در عملکرد، افزایش رتبه اعتباری بانک، تسهیلات و روان سازی، افزایش کارایی، افزایش اثربخشی، عدم اتلاف وقت کارکنان و پاسخگویی در مقابل منابع در اختیار، بقاء سازمان، صرفه جویی در هزینه‌ها، رشد مداوم بانک‌ها و اطمینان از کنترل روی سیستم	بالندگی سازمانی	۱۳

مرحله دوم: کدگذاری محوری و گزینشی: در کدگذاری محوری و گزینشی، مقوله‌های مستخرج از کدگذاری باز تحت شش دسته شامل مقوله محوری؛ شرایط علی؛ شرایط مداخله‌گر؛ شرایط بستر؛ راهبردها (کنش و واکنش‌ها) و پیامدها براساس پارادایم نظام‌مند گردند تئوری استراوس و کوربین [۱] قرار گرفته‌اند. به اعتقاد استراوس و کوربین کاربرد این مدل پژوهشگر را قادر می‌کند تا درباره داده‌ها به طور منظم بیندیشد و آنها را به هم مرتبط کند. علاوه بر آن در ذیل فرایند کدگذاری گزینشی یا انتخابی پدیده محوری تحت عنوان نظارت و بازخورد استراتژی ریسک شناسایی شده است که سایر شرایط علی؛ زمینه‌ای و مداخله‌ای به آن مرتبط شده‌اند و در نهایت جهت هدایت و کنترل این پدیده محوری راهبرد عمل شیوه مدیریتی در نظر گرفته شده است. با پیاده‌سازی این راهبرد عمل پیامدهایی همچون: تداوم فعالیت و بالندگی سازمانی محقق خواهند شد. بنابراین در مدل ساختاری عوامل مؤثر بر اشتباهی ریسک در بانک‌های پذیرفته شده در بورس براساس پارادایم گردند تئوری مقوله‌ها به صورت نمودار ۱ در شش دسته از عناصر مدل گردند تئوری قرار می‌گیرند:

نمودار ۱. مدل ساختاری عوامل مؤثر بر اشتباهی ریسک در بانک های پذیرفته شده
در بورس براساس پارادایم گرنند تئوری

یافته های فاز کمی پژوهش

الف- تحلیل توصیفی

جدول ۳؛ توزیع آمار مرکزی و پراکندگی شاخص کل مدل ساختاری عوامل مؤثر بر اشتباهی ریسک را در بانک های پذیرفته شده در بورس در میان منابع انسانی بانک های پذیرفته شده در شهر تهران نشان می دهد:

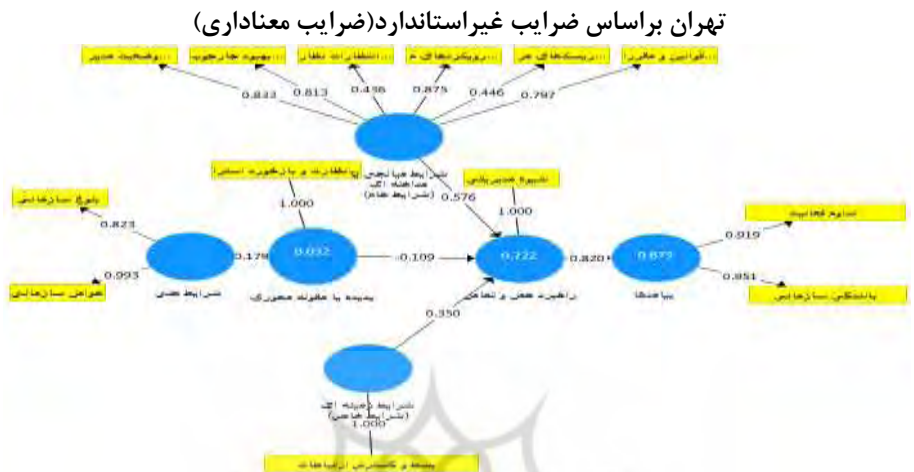
جدول ۳. توزیع آمار مرکزی و پراکندگی شاخص کل مدل ساختاری عوامل مؤثر بر اشتباهی ریسک در بانک های پذیرفته شده در بورس در میان منابع انسانی بانک های پذیرفته شده در

شهر تهران

شاخص کل، متغیرها و شاخص های آن	تعداد گویه	میانگین	خط برش (میانگین آزمون)	انحراف معیار	کمینه	بیشینه
شاخص کل	۱۰۰	۳۹۸,۹۸۲	۳۰۰	۴۳,۰۴۷۲	۲۸۳	۵۰۰
۱-شرایط علی	۲۰	۸۵,۳۸۳	۶۰	۹,۱۳۲	۶۳	۱۰۰
۱-۱-عوامل سازمانی	۱۱	۴۷,۰۳۱	۳۳	۵,۳۴۵	۳۳	۵۵
۱-۲-بلوغ سازمانی	۹	۳۸,۳۵۱	۲۷	۴,۴۱۲	۲۷	۴۵
۲-شرایط زمینه ای (بسط و گسترش ارتباطات)	۱۰	۳۷,۴۰۹	۳۰	۶,۴۳۶	۲۳	۵۰
۳-شرایط میانجی یا مداخله ای (شرایط عام)	۳۷	۱۴۴,۶۵۶	۱۱۱	۱۶,۵۸۷	۱۰۰	۱۸۵
۳-۱-وضعیت مدیریت ریسک	۵	۲۱,۴۲۷	۱۵	۲,۷۸۱	۱۳	۲۵
۳-۲-بهبود چارچوب اشتباهی ریسک	۷	۳۰,۱۴۵	۲۱	۳,۸۸۲	۲۱	۳۵
۳-۳-انتظارات نظارتی	۷	۲۳,۳۷۲	۲۱	۴,۸۳۰	۱۰	۳۵
۳-۴-رویکردهای مناسب ریسک	۵	۲۱,۰۵	۱۵	۳,۰۷۰	۱۲	۲۵
۳-۵-ریسک های مرتبط در بانک	۶	۲۰,۰۰۷	۱۸	۴,۹۹۶	۷	۳۰
۳-۶-قوانین و مقررات	۷	۲۸,۶۸۷	۲۱	۳,۳۶۶	۲۱	۳۵

نمودار ۲. مدل تجربی ساختاری (مسیر) و اندازه گیری انعکاسی عوامل مؤثر بر اشتباهات ریسک در بانک های پذیرفته شده در بورس در میان منابع انسانی بانک های پذیرفته شده در شهر

نمودار ۳. مدل تجربی ساختاری (مسیر) و اندازه گیری انعکاسی عوامل مؤثر بر اشتباهات ریسک در بانک های پذیرفته شده در بورس در میان منابع انسانی بانک های پذیرفته شده در شهر

تهران براساس ضرایب استاندارد (ضرایب تأثیرگذاری)

۱- ارزیابی مدل بیرونی (مدل اندازه گیری):

جدول ۴. ارزیابی روایی و پایایی مدل تجربی عوامل مؤثر بر اشتباهات ریسک در بانک های پذیرفته شده در بورس

متغیر	شاخص	ارزیابی روایی (اعتبار)			ارزیابی پایایی		
		روایی همگرا		روایی واگرا	آلفای کرونباخ	پایایی مرکب	پایایی مرکب همگون
		بارهای عاملی	AVE	شاخص فورنل و لارکر			
شرایط علی	عوامل سازمانی	۰,۸۲۳	۰,۸۳۱	۰,۷۶۸	۰,۸۵۷	۰,۹۰۷	۰,۸۳۱
	بلوغ سازمانی	۰,۹۹۳					
شرایط زمینیه ای	بسط و گسترش ارتباطات	۱	۱	۱	۱	۱	۱
شرایط شرایط	وضعیت مدیریت ریسک	۰,۸۳۳	۰,۵۲۴	۰,۷۲۴	۰,۸۲۳	۰,۸۶۱	۰,۸۸۴

میانجی یا مداخله ای	بهبود چارچوب اشتهای ریسک	۰,۸۱۳					
	انتظارات نظارتی	۰,۴۳۶					
	رویکردهای مناسب ریسک	۰,۸۷۵					
	ریسک‌های مرتبط در بانک	۰,۴۴۶					
	قوانین و مقررات	۰,۸۹۷					
مقوله یا پدیده محوری	نظارت و بازخورد استراتژی ریسک	۱	۱	۱	۱	۱	۱
راهبرد عمل و تعامل	شیوه مدیریتی	۱	۱	۱	۱	۱	۱
پیامدها	تداوم فعالیت	۰,۹۱۹	۰,۸۷۵	۰,۹۳۶	۰,۸۵۹	۰,۹۳۳	۰,۸۹۷
	بالندگی سازمانی	۰,۹۵۱					

الف- بررسی روایی همگرا : برای بررسی روایی همگرا از بارهای عاملی بیرونی(عرضی) سنجه ها و یا شاخص ها و نیز میانگین واریانس استخراجی (AVE) استفاده می شود. لذا اگر بارهای عاملی بالای ۰/۴ و نیز مقدار AVE برای هر سازه بالاتر از ۰/۵ باشد، روایی همگرای آن سازه مورد تایید است. لذا همانگونه که نتایج جدول ۴ و نیز نمودار ۲ نیز نشان می دهد؛ مقادیر بارهای عاملی عرضی مولفه های متغیرهای مستقل، میانجی و وابسته مدل تجربی عوامل مؤثر بر اشتباهات ریسک در بانک های پذیرفته شده در بورس در میان منابع انسانی بانک‌های پذیرفته شده در شهر تهران در بورس بالاتر از ۰/۴ و در سطح معناداری ۰/۰۱ بوده است ($P < 0,01$) و لذا بیانگر همبستگی قابل قبول بین متغیرهای مشاهده پذیر(شاخص) با متغیرهای مکنون(متغیرهای مستقل، وابسته و میانجی) می باشد. همچنین همانگونه که جدول ۱ نیز نشان داده است، ضریب میانگین واریانس استخراج شده (AVE) برای همه سازه های پژوهش بالاتر از مقدار قابل قبول (۰/۵) می‌باشد و لذا روایی همگرا برای سازه ها مورد تایید می باشد.

ب- بررسی روایی واگرا(تشخیصی): جهت روایی واگرا از شاخص فورنل و لارکر(۱۹۸۱) استفاده می‌شود. روایی واگرا وقتی در سطح قابل قبول است که میزان AVE برای هر سازه بیشتر از واریانس اشتراکی بین آن سازه و سازه‌های دیگر در مدل باشد. یعنی یک سازه در مدل تعامل بیشتری با شاخص‌های خود دارد تا با سازه‌های دیگر، لذا همانگونه که جدول ۱ نیز نشان داده است؛ مقدار جذر AVE سازه موردنظر که در خانه‌های موجود در قطر اصلی ماتریس قرار گرفته‌اند از مقدار همبستگی سازه با سازه‌های دیگر که در خانه‌های زیرین و چپ قطر اصلی قرار گرفته اند بیشتر است، بنابراین، متغیرهای مکنون مکنون

(متغیرهای مستقل، میانجی و وابسته مدل تجربی عوامل مؤثر بر اشتباهات ریسک در بانک‌های پذیرفته شده در بورس در میان منابع انسانی بانک‌های پذیرفته شده در شهر تهران) تعامل بیشتری را با مولفه‌های خود تا نسبت به سازه‌های دیگر دارند و لذا روایی واگرایی مدل در سطح قابل قبول می‌باشد.

ج- بررسی پایایی (سازگاری درونی): همانگونه که یافته‌های جدول ۴ نیز نشان می‌دهد؛ ضریب آلفای کرونباخ برای سازه‌های (متغیرهای مستقل، میانجی و وابسته مدل تجربی عوامل مؤثر بر اشتباهات ریسک در بانک‌های پذیرفته شده در بورس) پژوهش بالاتر از مقدار قابل قبول ۰/۷ می‌باشد. در مقابل ضریب پایایی مرکب و نیز ضریب پایایی همگونی (Rho-A) نیز برای همه سازه‌های (متغیرهای مستقل، میانجی و وابسته مدل تجربی عوامل مؤثر بر اشتباهات ریسک در بانک‌های پذیرفته شده در بورس در میان منابع انسانی بانک‌های پذیرفته شده در شهر تهران) پژوهش بالاتر از مقدار قابل قبول ۰/۷ می‌باشد و لذا پایایی مرکب سازه‌ها نیز مورد تایید می‌باشد.

۲- ارزیابی مدل درونی (مدل ساختاری یا مسیر):

الف- ضرایب مسیر مدل ساختاری (ضرایب معناداری)

در این بخش تمامی مسیرهای نشان داده شده در مدل درونی (روابط بین سازه‌ها با یکدیگر براساس فرضیه‌های پژوهش) به لحاظ معناداری آزمون T مورد ارزیابی قرار می‌گیرند. لذا اگر سطح اطمینان آزمون بالای ۱/۹۶ و نیز ۲/۵۸ باشد، به ترتیب از لحاظ آماری، در سطح اطمینان ۹۵ و ۹۹ مورد تایید قرار خواهند گرفت. بنابراین همانگونه که ذیل نمودار ۲ نیز نشان داده شده است، تمامی فرضیه‌های مدل تجربی عوامل مؤثر بر اشتباهات ریسک در بانک‌های پذیرفته شده در بورس در میان منابع انسانی بانک‌های پذیرفته شده در شهر تهران مورد قبول است و مقدار T آنها در سطح اطمینان ۹۹ درصد معنادار بوده است ($P < 0,01$).

ب- بررسی ضریب تعیین^۱

مقدار ضریب تعیین واقعی که مجموع واریانس تبیین شده متغیر وابسته (متغیر پیامدهای مدل ساختاری عوامل مؤثر بر اشتباهات ریسک در بانک‌های پذیرفته شده در بورس در میان منابع انسانی بانک‌های پذیرفته شده در شهر تهران) از روی متغیرهای مستقل در مدل ساختاری را نشان می‌دهد؛ برابر با ۰,۶۷۳ (و به صورت اصلاح شده ۰,۶۷۲) بوده است که در سطح قابل بسیار خوبی می‌باشد.

ج- بررسی فرضیه‌های پژوهش

جدول ۵، نتایج فرضیه‌های پژوهش را نشان می‌دهد:

جدول ۵، نتایج فرضیه‌های جزئی پژوهش

نتیجه	میزان تأثیرات مستقیم	
	ضرایب	ضرایب غیراستاندارد
	فرضیه‌های پژوهش	

^۱R squares

	مقدار T	سطح معناداری	استاندارد	
فرضیه جزئی ۱؛ بین شرایط علی و پدیده و یا مقوله محوری تاثیر معناداری وجود دارد.	۳,۷۰۳	P<0/01	۰,۱۷۹	تایید فرضیه
فرضیه جزئی ۲؛ بین راهبرد عمل و پدیده و یا مقوله محوری تاثیر معناداری وجود دارد.	۴,۱۷۸	P<0/01	-۰,۱۰۹	تایید فرضیه
فرضیه جزئی ۳؛ بین شرایط میانجی و راهبرد عمل تاثیر معناداری وجود دارد.	۱۳,۴۰۴	P<0/01	۰,۵۷۶	تایید فرضیه
فرضیه جزئی ۴؛ بین شرایط زمینه ای و راهبرد عمل تاثیر معناداری وجود دارد.	۷,۷۲۳	P<0/01	۰,۳۵۰	تایید فرضیه
فرضیه جزئی ۵؛ بین راهبرد عمل و پیامدها تاثیر معناداری وجود دارد.	۵۷,۶۷۴	P<0/01	۰,۸۲۰	تایید فرضیه
فرضیه های پژوهش	میزان تأثیرات غیرمستقیم			نتیجه
	ضرایب غیراستاندارد		ضرایب استاندارد	
	مقدار T	سطح معناداری	استاندارد	
فرضیه جزئی ۱ بین شرایط شرایط علی و راهبرد عمل تاثیر معناداری وجود دارد.	۲,۵۸۹	P<0/01	- ۰,۰۲۰	تایید فرضیه
فرضیه جزئی ۲؛ بین شرایط علی و پیامدها تاثیر معناداری وجود دارد.	۲,۵۸۳	P<0/01	- ۰,۰۱۶	تایید فرضیه
فرضیه جزئی ۳؛ بین شرایط میانجی و پیامدها تاثیر معناداری وجود دارد.	۱۲,۳۷۲	P<0/01	۰,۴۷۲	تایید فرضیه
فرضیه جزئی ۴؛ بین شرایط زمینه ای و پیامدها تاثیر معناداری وجود دارد.	۷,۷۹۸	P<0/01	۰,۲۸۷	تایید فرضیه
فرضیه جزئی ۵؛ بین پدیده محوری و پیامدها تاثیر معناداری وجود دارد.	۴,۱۱۳	P<0/01	-۰,۰۸۹	تایید فرضیه
فرضیه های پژوهش	میزان تأثیرات کل			نتیجه
	ضرایب غیراستاندارد		ضرایب استاندارد	
	مقدار T	سطح معناداری	استاندارد	

تایید فرضیه	-۰,۱۰۹	P<0/01	۴,۱۷۸	فرضیه جزئی ۱؛ بین راهبرد عمل و پدیده و یا مقوله محوری تاثیر معناداری وجود دارد.
تایید فرضیه	۰,۸۲۰	P<0/01	۵۷,۶۷۴	فرضیه جزئی ۲ بین راهبرد عمل و پیامدها تاثیر معناداری وجود دارد.
تایید فرضیه	۰,۱۷۹	P<0/01	۳,۷۰۳	فرضیه جزئی ۳: بین شرایط علی و پدیده و یا مقوله محوری تاثیر معناداری وجود دارد.
تایید فرضیه	۰,۳۵۰	P<0/01	۷,۷۲۳	فرضیه جزئی ۴: بین شرایط زمینه ای و راهبرد عمل تاثیر معناداری وجود دارد.
تایید فرضیه	- ۰,۰۲۰	P<0/01	۲,۵۸۹	فرضیه جزئی ۵: بین شرایط علی و راهبرد عمل تاثیر معناداری وجود دارد.
تایید فرضیه	- ۰,۰۱۶	P<0/01	۲,۵۸۳	فرضیه جزئی ۶: بین شرایط علی و پیامدها تاثیر معناداری وجود دارد.
تایید فرضیه	۰,۵۷۶	P<0/01	۱۳,۴۰۴	فرضیه جزئی ۷: بین شرایط میانجی و راهبرد عمل تاثیر معناداری وجود دارد.
تایید فرضیه	۰,۲۸۷	P<0/01	۷,۷۹۸	فرضیه جزئی ۸؛ بین شرایط زمینه ای و پیامدها تاثیر معناداری وجود دارد.
تایید فرضیه	-۰,۰۸۹	P<0/01	۴,۱۱۳	فرضیه جزئی ۹؛ بین پدیده محوری و پیامدها تاثیر معناداری وجود دارد.

۳- ارزیابی کلی مدل تجربی

با توجه به ارزیابی کلی مدل براساس شاخص RNS Theta که مقدار آن ۰,۳۳۳ از ۱ (و یا ۳۳ درصد از ۱۰۰) بوده است، علاوه بر آن، سطح خطا (SRMR)، شاخص برازش هنجار شده (NFI) و کای اسکوئر نزدیک به سطح استاندارد مفروض می باشند. لذا می توان چنین نتیجه گرفت که مدل بازتولید شده از برازش و همانندی نسبی با مدل مفهومی برخوردار می باشد.

بنابراین فرضیه کلی تحقیق مبنی بر اینکه مدل تجربی ساختاری (مسیر) و اندازه گیری انعکاسی عوامل مؤثر بر اشتباهات ریسک در بانک های پذیرفته شده در بورس براساس پارادایم گزند تئوری از برازش و همانندی لازم برخوردار می باشد؛ مورد تأیید واقع شده است.

بحث و نتیجه گیری

تحقیق حاضر با هدف واکاوی، طراحی و ارزیابی مدل ساختاری عوامل مؤثر بر اشتباهات ریسک در بانکهای پذیرفته شده در بورس (مورد مطالعه: منابع انسانی بانک های پذیرفته شده در بورس در شهر تهران) آغاز شده بود. لذا براساس یافته های این تحقیق می توان چنین استنباط نمود که مدل نهایی پارادایمی برازش

¹Normal Fitness Index

شده عوامل مؤثر بر اشتباهی ریسک در بانک های پذیرفته شده در بورس دارای اجزا و عناصری به شرح ذیل بوده است:

شرایط علی: از میان تمامی مقوله‌ها، ۲ مقوله «بلوغ سازمانی و عوامل سازمانی»، به منزله مقوله های شرایط علی در نظر گرفته شده است که هر یک دارای زیر مقولاتی به شرح جدول ۲ بوده اند. بنابراین با در نظر گرفتن کلیه عملیاتی نمودن کلیه شاخص های ذیل متغیرهای بلوغ سازمانی و نیز عوامل سازمانی می توان شاهد اثربخشی بیشتر اشتباهی ریسک در بانک های پذیرفته شده در بورس بود. شرایط میانجی یا مداخله ای (شرایط عام): از میان دیگر مقوله‌ها، شش مقوله « رویکردهای مناسب ریسک، بهبود چارچوب اشتباهی ریسک، وضعیت ریسک، ریسک‌های مرتبط در بانک، قوانین و مقررات؛ انتظارات نظارتی » به منزله شرایط مداخله گر در نظر گرفته شده است که راهبرد عمل و تعامل را محدود و یا تسهیل می نمایند. هر یک دارای زیر مقولاتی به شرح جدول ۲ بوده اند. بنابراین با عملیاتی نمودن کلیه شاخص های ذیل متغیرهای رویکردهای مناسب ریسک، بهبود چارچوب اشتباهی ریسک، وضعیت ریسک، ریسک‌های مرتبط در بانک، قوانین و مقررات؛ انتظارات نظارتی می توان شاهد اثربخشی اشتباهی ریسک بانک های پذیرفته شده در بورس بود.

نتایج این تحقیق کیفی در این بخش با نتایج پژوهش های میو و همکاران^۱ [۱۶] و ماره [۱۵] مبنی بر اینکه برخورداری و ارائه چارچوب اشتباهی ریسک بعنوان ابزاری برای تعیین حدود تحمل ریسک حائز اهمیت بوده و مانع از ورشکستگی شرکت ها و موسسات مالی می گردد؛ همخوان بوده و به لحاظ تجربی به تقویت آن می پردازد. علاوه بر آن، نتایج تحقیق حاضر با یافته ها و نتایج تحقیق سلیمانی [۴] مبنی بر نقش مؤثر هیأت مدیره در اهداف بیانیه‌ی اشتباهی ریسک و حدود تحمل اشتباهی ریسک همخوانی دارد و به لحاظ تجربی به تقویت آن می پردازد. بنابراین همانگونه که راهنمای ISO۷۳ در سال ۲۰۰۹ اشاره می کند نوع نگرش به ریسک از سوی مدیریت و هیئت مدیره سازمان، سایر ذینفعان داخلی و خارجی بر تمایل و میزان تحمل ریسک و در پیش گرفتن استراتژی های لازم و نیز چارچوب و بیانیه‌های اشتباهی ریسک تاثیر گذار می باشد.

شرایط زمینه ای (شرایط خاص): از میان دیگر مقوله‌ها، مقوله «بسط و گسترش ارتباطات» به منزله بستر در نظر گرفته شده که در آن راهبردهای کنش و واکنش صورت می پذیرد. این مقوله اصلی خود مشتمل بر مقوله های فرعی به شرح جدول ۲ بوده است. بنابراین با عملیاتی نمودن کلیه شاخص های متغیر بسط و گسترش ارتباطات می توان شاهد اثربخشی بیشتر بانک های پذیرفته شده در بورس بود.

پدیده یا مقوله محوری مقوله: نظارت و بازخورد استراتژی ریسک نیز به عنوان مقوله محوری تلقی می شود، زیرا این مقوله به معنای رویداد و واقعه اصلی است که مجموعه ای از کنش ها و واکنش ها برای اداره کردن آن هدایت می شوند و یا مجموعه ای از کنش ها به آن مربوط می شوند. این مقوله خود دارای زیر مقولاتی به شرح جدول ۲ بوده است.

¹Mio et al

راهبرد عمل و تعامل: از میان تمامی مقوله‌ها، مقوله «شیوه‌های مدیریتی»، به منزله راهبرد عمل در نظر گرفته شده است. زیرا این مقوله‌ها به عنوان کنش و واکنش‌های هدفمندی هستند که بواسطه هدایت و نظارت و بازخورد استراتژی ریسک منجر به ارائه و بهره‌گیری از یک الگوی «ساختاری عوامل مؤثر بر اشتباهات ریسک در بانکها» می‌شود. بنابراین می‌توان با بهینه‌نمودن شیوه‌های مدیریتی در بانک‌های پذیرفته شده در بورس از یکسو و در نظر گرفتن استقلال بیشتر جهت برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری و اجرا مدیران بانک‌های پذیرفته شده در بورس می‌توان شاهد اثربخشی بیشتر بانک‌های بورسی بود. لذا همانگونه که کوزو در بیانیه خود مطرح می‌کند، در تدوین مجموعه مدیریت ریسک یکپارچه زمانی ارزش ناشی از فعالیت‌های شرکت حداکثر می‌شود، که مدیریت مجموعه‌ای از استراتژی‌ها را برای ایجاد توازن مطلوب بین بازده و ریسک‌های مرتبط بکار برده و به منظور دستیابی به اهداف، منابع سازمان را به طور مؤثر و کارآمد بکار گیرد. نتایج تحقیق حاضر در این بخش با یافته‌ها و نتایج تحقیق یاری و همکاران [۸]، خسرویانی و حیدرپور [۳]، رحمان، نیلسن، خان و انکاما [۱۸] و برینک و همکاران [۱۱]، مبنی بر نقش مؤثر مدیریت و شیوه‌های مدیریتی در نظارت و بازخورد ریسک‌ها و استراتژی‌ها و برنامه‌های مرتبط با آن همخوانی دارد و به لحاظ تجربی به تقویت آن می‌پردازد.

پیامدها: دو مقوله «تداوم فعالیت و بالندگی سازمانی» نیز به منزله نتایج و پیامدهای حاصل از پیاده‌سازی راهبرد عمل یک الگوی «ساختاری عوامل مؤثر بر اشتباهات ریسک در بانکها» در نظر گرفته شده‌اند، زیرا این مقوله‌ها نتایج حاصل از راهبرد و کنش و واکنش‌ها هستند. هر یک از این دو پیامد دارای زیر مقولاتی به شرح جدول ۲ بوده‌اند.

در نهایت با توجه به نتایج دو مطالعه کیفی و نیز کمی پژوهش حاضر در رابطه با عنوان رساله پژوهشی حاضر پیشنهادات کاربردی ذیل در راستای اثربخشی بیشتر بانک‌های پذیرفته شده در بورس به شرح ذیل ارائه می‌گردد:

۱- بر مبنای مقوله‌ها و مفاهیم مدل پیشنهادی توصیه می‌شود در قالب یک طرح مبسوط و جامع، تلاش شود تا الزامات سیاستها و همچنین مأموریت و رسالت اشتباهات ریسک در بانکها در دستور کار با ضمانت اجرایی قرار گیرد. علاوه بر آن پیشنهاد می‌شود که بستری مناسب تعیین شود تا سیاستها و قوانین حمایتی بانکها در حوزه ارائه اشتباهات ریسک در بانکها در وضعیت مناسبی اتخاذ شوند. فلذا می‌توان در چنین وضعیتی انتظار داشت که از اشتباهات ریسک در بانکها به طور بهینه و اثربخش استفاده شده و از مزایای آن بهره‌برداری نمود.

۲- توصیه می‌شود به طور کامل تخصصی و برنامه‌ریزی شده بر روی ساخت‌های ارائه اشتباهات ریسک در بانکها و پتانسیل‌های موجود و همچنین تکنولوژی‌های موجود در حوزه مربوطه به صورت توأمان سرمایه‌گذاری لازم صورت پذیرد.

۳- تغییر و تحولات در عرصه فناوریهای نوین متعدد از جمله اشتباهات ریسک در بانکها که سال‌های اخیر رخ داده است، بسیاری از بانکها را تحت تاثیر قرار داده است. نهادهای فعال در این عرصه نیز از این

قاعده مستثنی نبوده است، لذا پیشنهاد می‌گردد با برنامه ریزی‌های عملیاتی تدابیری در جهت همسو نمودن یا هم افزایی این نهادها اتخاذ گردد.

۴- نتایج حاصله موید آن است که شیوه‌های مدیریتی و وضعیت ریسک به عنوان یکی از کلیدی‌ترین عوامل، نقش بسیار اثرگذاری در استقرار و پیاده سازی موفق اشتباهی ریسک در بانکها دارند. لذا پیشنهاد می‌گردد در سطوح بالای سازمانی نهادهای فعال مربوطه به این عوامل توجه بیشتری صورت پذیرد و ناظر به استفاده از اشتباهی ریسک در بانکها باشند.

۵- پیشنهاد می‌شود مدیران بانک‌های فعال در عرصه اشتباهی ریسک در بانکها همه تلاش خود را بکار بندند تا با استفاده از نیروی انسانی اثربخش، سیاست‌ها و برنامه‌ها، تدوین استراتژی محتوا؛ تمرکز ویژه روی اشتباهی ریسک؛ در فرایند بانک داری داشته باشند تا دستاوردهای اثربخش تری کسب کنند.

۶- با توجه به نقش و اهمیت بلوغ سازمانی به عنوان شرایط علی در مدل ساختاری عوامل مؤثر بر اشتباهی ریسک در بانک‌های پذیرفته شده در بورس پیشنهاد می‌شود که در رابطه با شاخص‌های بلوغ سازمانی در بانک‌های بورسی همچون: نسبت کفایت سرمایه، شاخص NPL، شاخص LCR، نسبت ۱۰۰ تسهیلات گیرنده بزرگ بانک به کل تسهیلات، نسبت ۱۰۰ سپرده‌گذار بزرگ بانک به کل سپرده‌ها، نسبت تسهیلات ۲۰ دینفع واحد به کل تسهیلات، فرهنگ سازمانی و... اقدامات موثری صورت و به طور مداوم به طور مؤثر مورد ارزیابی و پایش قرار گیرد.

۷- با توجه به نقش اهمیت مقوله بسط و گسترش ارتباطات به عنوان شرایط زمینه ای یا بستر، پیشنهاد می‌شود که نسبت به تقویت و ارتقاء شاخص‌های این بخش همچون: سامانه اعتبارسنجی داخلی، سامانه دینفع واحد و اشخاص مرتبط، سامانه وثایق و تضمینات، سامانه مدیریت دارایی‌ها و بدهی‌ها (منابع و مصارف)، قوانین و مقررات، ساختار سازمانی، ساختار کنترل داخلی، کمیته‌های تصمیم‌گیری و اهداف و استراتژی‌های بانک اقدامات مقتضی از سوی مدیرعامل‌های بانک‌های بورسی در دستور کار قرار گیرد.

فهرست منابع

۱. استراوس، آنسلم و کوربین، جولیت، ۱۹۹۰. مبانی پژوهش کیفی (فنون و مراحل تولید نظریه زمینه‌ای)، مترجم: ابراهیم افشار (۱۳۹۷)، تهران، نشر نی، چاپ هفتم.
۲. بولو، قاسم و اعرابی، مهرا، ۱۳۹۸. شناسایی عوامل مؤثر بر ریسک جامع بانک‌های دولتی. حسابداری دولتی، ۲(۹۸)، صص. ۲۵-۴۶.
۳. خسرویانی، مهدی و فرزانه حیدرپور، ۱۴۰۱. مدل سازی جهت پیش بینی ریسک نقدینگی بانکهای دولتی ایران با استفاده از شبکه‌های عصبی مصنوعی و شاخص‌های حسابداری. پژوهش‌های حسابداران مالی و حسابرسی، ۱۴(۵۵)، صص. ۱۶۳-۱۸۰.
۴. سلیمانی، زهرا، ۱۳۹۹. بررسی تطبیقی چارچوب بیانیه اشتباهی ریسک در صنعت بانکداری و بانک‌های ایرانی. دانشگاه خاتم، دانشکده مدیریت و مالی.

۵. صراف، فاطمه؛ روخ چکار، حسین؛ پرتوی، پارسا. (۱۳۹۸). "تاثیر مدیریت ریسک و حاکمیت شرکتی بر نوسان سود شرکتهای بورسی"، **مطالعات حسابداری و حسابرسی**، انجمن حسابداری ایران، شماره ۲۹، ص ۷۰-۵۳
۶. طاهری نیا، مسعود؛ احمدیان، اعظم؛ سرلک، احمد. (۱۴۰۱). "تاثیر مدیریت ریسک و حاکمیت شرکتی بر نوسان سود شرکتهای بورسی"، **مطالعات حسابداری و حسابرسی**، انجمن حسابداری ایران، شماره ۴۳، ص ۱۰۴-۸۹
۷. قره خانی، محسن و نصیری، فاطمه، ۱۳۹۴. نقش اشتباهی ریسک در پیاده سازی مدیریت ریسک سازمان. **دوازدهمین کنفرانس بین المللی مهندسی صنایع، تهران.**
۸. یاری، فاطمه، مهرآذین، علیرضا، یاریفرد، رضا، و مسیح آبادی، ابوالقاسم، ۱۴۰۰. اشتباهی ریسک، ریسک تداوم فعالیت، توانایی و پاسخگویی مدیریت. **حسابداری و منافع اجتماعی**، ۱۱(۲)، صص. ۲۰-۱
9. Anh, T., Thi, L., Quang, H., & Thi, T. (2020). Factors influencing the effectiveness of internal control in cement manufacturing companies. **Management Science Letters**, 10(1), pp.133-142.
10. Bekaert, G., Engstrom, E. C., & Xu, N. R. (2022). The time variation in risk appetite and uncertainty. **Management Science**, 68(6), 3975-4004.
11. Brink, A. G., Gouldman, A., & Victoravich, L. M. (2018). The effects of organizational risk appetite and social pressure on aggressive financial reporting behavior. **Behavioral Research in Accounting**, 30(2), 23-36.
12. de Zwart, F. (2022). Risk Culture, Risk Appetite and Risk Appetite Statements. In *The Key Code and Advanced Handbook for the Governance and Supervision of Banks in Australia* (pp. 1063-1094). Springer, Singapore.
13. Gong, X., Yu, C., & Min, L. (2021). A cloud theory-based multi-objective portfolio selection model with variable risk appetite. **Expert Systems with Applications**, 176, 114911.
14. Lawson, B.P., Muriel, L., & Sanders, P.R. (2017). A survey on firms' implementation of COSO's 2013 Internal Control-Integrated Framework. **Research in accounting regulation**, 29(1), pp.30-43.
15. Mare, S. (2019). Principles for an operational risk appetite framework for a bank: a South African perspective (Doctoral dissertation).

16. 16. Mio, C., Agostini, M., & Panfilo, S. (2022). Bank risk appetite communication and risk taking: the key role of integrated reports. **Risk analysis**, 42(3), 634-652.
17. 17. Posch, A. (2020). Integrating risk into control system design: The complementarity between risk-focused results controls and risk-focused information sharing. **Accounting, organizations and society**, 86, 101126.
18. 18. Rahman, M. T., Nielsen, R., Khan, M. A., & Ankamah-Yeboah, I. (2020). Impact of management practices and managerial ability on the financial performance of aquaculture farms in Bangladesh. **Aquaculture Economics & Management**, 24(1), pp.79-101.
19. 19. Sjöberg L, Drottz-Sjöberg BM (1991) Knowledge and risk perception among nuclear power plant employees. **Risk Anal** 11,607–618.
20. 20. Ullah, S., Mufti, N. A., Oaiser Saleem, M., Hussain, A., Lodhi, R. N., & Asad, R. (2022). Identification of Factors Affecting Risk Appetite of Organizations in Selection of Mega Construction Projects. **Buildings**, 12(1), 2.

Design and Evaluation of a Structural Model of Factors Affecting Risk Appetite in Exchange-Listed Banks (Case Study: Human Resources in Exchange-Listed Banks in Tehran)

Milad Nikkhah(PhD)

Department of Accounting, Qazvin Branch, Islamic Azad University, Qazvin, Iran

Mahdi Beshkooch(PhD)¹©

Department of Accounting, Qazvin Branch, Islamic Azad University, Qazvin, Iran

Hosein Kazemi(PhD)

Department of Accounting, Qazvin Branch, Islamic Azad University, Qazvin, Iran

(Received: April 26, 2022; Accepted: December 19, 2022)

The present research proposes a structural model of the factors influencing risk appetite in exchange-listed banks (focusing on human resources in Tehran). Therefore, a mixed-method research strategy of a sequential exploratory design (qualitative-quantitative) was employed. In the qualitative phase, using the Grounded Theory paradigm proposed by Strauss and Corbin (2018) and conducting semi-structured interviews with 15 experts in the relevant field, who were selected through purposive (in the first step) and theoretical (in the second step) sampling, the construction of a paradigmatic model was initiated. In the quantitative phase, data were collected from 384 human resources in the Tehran-based exchange-listed banks using a survey questionnaire developed by the researcher. Sampling was done through Cochran's formula and proportional stratified sampling method. The data were analyzed using SPSS version 26 and Smart PLS3 software. The results of data analysis indicated that a significant difference exists at the 0.01 level ($P < 0.01$) in the current and desirable status of the overall index and the six elements of the structural model of factors influencing risk appetite in exchange-listed banks among the human resources of exchange-listed banks in Tehran. This implies that the empirical structural (path) model and the reflective measurement of factors influencing risk appetite in exchange-listed banks fit and are consistent.

Keywords: Risk, Risk Appetite, Exchange-Listed Banks, Structural Model, Grounded Theory Paradigm.

---

¹ beshkooch@gmail.com © (Corresponding Author)